

LOT – MartHa!tentatief

In 1230 schreef Johannes de Sacrobosco een revolutionair traktaat: De Sphaera Mundi. Het stelt het heelal voor als een grote machine, als een voorspelbaar, ritmisch klokkenspel, met vaste wetten en een oneindig verloop. De Sacrobosco steunde op het kosmologisch beeld van Ptolemaios (Ἡ μεγάλη σύνταξις, De Grote Ordening), die zelf niet onkundig was over Pythagoras en zijn Harmonie der Sferen, een eeuwig model van draaiende concentrische cirkels. Natuurlijk baadden de inzichten van de middeleeuwse, Italiaanse schrijver in het kristelijke wereldbeeld van een godgegeven schepping. De Grote Bouwmeester van het Heelal, zoals de Verlichting hem zal omschrijven, had het hele raderwerk met finesse, tijdeloosheid en volmaaktheid vormgegeven. Alleen de kruisdood van Jezus en de ermee gepaard gaande zonsverduistering verstoorde het perfecte geheel – logisch, geen enkel teken kon ingrijpender zijn dan de zelfslachtoffering van de bedenker.

Op hoogst vindingrijke wijze heeft LOT – MartHA!tentatief uit Mortsel deze voorstelling van het heelal binnenste buiten gekeerd. God wordt het slachtoffer van de menselijke eigenzinnigheid. Of misschien beter uitgedrukt: god is de machine, de scheppende kracht ligt bij de mens. Omdat de mens onverstoortbaar en onberekenbaar is, en dus creatief. Ten minste, dat is een interpretatie die ik er aan wil geven, na de indrukwekkende try out die ik op de vijfde uitgave van Wintervuur in Ekeren, in een tent op een modderige wei, kon bekijken.

MartHA!tentatief heeft dat uitstekend begrepen. De mens is geen kopie van het geoliede heelal, hij is niet L'Homme Machine van La Mettrie. De mens is de zandkorrel in het volmaakte raderwerk. Hij doet de schepping stremmen of haperen. Het is dus niet de goddelijke ingreep van De Sacrobosco die uitsteekt boven de gestage onbeweeglijkheid van het Al, maar wel degelijk de eigenzinnigheid van elke individuele afwijking. Onbesepte dwarsliggerij. Een goed voorbeeld in het spektakel is het onbenullige werkmannetje (een kruising tussen La Linea en het logoventje), dat afstompende, rituele handelingen moet uitvoeren in de onoverzichtelijke wereld die de reuzemachine voorstelt. Hij verzet zich niet eens, hij neemt alleen de tijd om zijn pet al dan niet achterstevoren op te zetten, of nog sterker, hij ontloopt het mechanische monster door als stadsomroeper of stakingsleider het “beest” tot onderdanigheid te bewegen, en als klap op de vuurpijl, hij wil gewoon een sigaretje roken.

Hoe “god” ook tekeer gaat tegen dat afwijkend gedrag (hij blaast het vuur uit, hij tracht het mannetje te verdoven met een rookwolk, hij oliet het perpetuum mobile van de kosmos opnieuw en opnieuw), “things fall apart”, zoals Chinua Achebe ooit schreef, de kern valt uiteen die alle beweging, alle verschijnselen, alle dingen samenhoudt. Eigenlijk is LOT de parabel van de vanzelfsprekende

ontregeling. Al wat absoluut is moet noodzakelijkerwijs ontbinden. Je kunt er een verzinnebeelding in

zien van elke diktatuur die door een ongeorganiseerde opstand, door ontembare volkswede ten val komt – en is er een ergere diktatuur dan die van een voorondersteld opperwezen dat zijn richtlijnen voor eeuwig zou hebben vastgelegd? Nee, god is dood, zoals Nietzsche in een helder ogenblik inzag, niet omdat hij door vermoeidheid langzaam uitdooft, maar door veronachtzaming.

Want Nietzsche ziet de betrekkelijkheid van zijn Aha-Erlebnis in. Hij voegt er meteen aan toe: “Wij hebben hem gedood – jullie en ik. Wij allen zijn zijn moordenaars. Maar hoe hebben wij dit gedaan? Hoe hebben wij de zee kunnen leegdrinken? (...) Dolen wij niet als door een oneindig niets? Voelen we de adem van lege ruimte in het gezicht?” Nietzsche behoeft een kanttekening. Deze aanhaling komt niet toevallig uit *De Vrolijke Wetenschap*. In paragraaf 125 voert hij “De Dolle Mens” ten tonele, die zoals Diogenes met een lantaarn ronddwaalt en predikt in de woestijn van onwetendheid en onverschilligheid. Op zoek, niet naar een mens, maar naar de geslachtofferde god (“het heiligste en machtigste wat de wereld tot dusver bezeten heeft, is onder onze messen leeggebloed”). De verbijstering om de eindeloze leegte weigert de mensheid tot zich te nemen, omdat ze de illusie in stand houdt door de goddelijke schaduw in ere te houden: de grot van Platoon. Zelfbegoocheling. Weigering van zelfkennis.

Niets daarvan in de dappere doortrekking van dat alles door MarTHA!tentatief. “Wij moeten ook zijn schaduw overwinnen”. Als god de grote regelaar, de grote beweger is, dan wordt die beweging zinloos, dan wordt het opgelegde werkritme zinloos, dan wordt het werkschema zinledig, zodra de menselijke slaaf de eigen behoeften laat voorgaan. Arbeid is opium voor het volk. De vernuftige machine die scenograaf Manu Siebens en ingenieur Joris Festjens hebben opgebouwd toont de ultieme kwetsbaarheid van elk kosmosontwerp, en a fortiori van elke absolute zingeving. “LOT is een ode aan de mechaniek, aan de overheersende techniek”, zei Johan Petit van de groep mij. Ik wil dat best geloven. Er steekt een bijna naïef geloof in de machinisering van het menselijk handelen in dit projekt. Het onstelpbare vooruitgangsgeloof van Jules Verne, dat van de weeromstuit elke menselijke privacy en zelfbeslissing teniet doet. Het knappe van de hele installatie is dat er geen adem van god boven de scene zweeft, wel een stuiterende geluidsband, aangevuld met de geluiden die de twee bedienaars maken van de eeuwigheidsmachine. Zij geldt als het ekwivalent van de OTHIQ IVMIN, het (uiteraard totaal ingebeeld) buitenaards voorwerp dat volgens Johannes en Peter Fiebag de geschiedenis van de voorbije 3200 jaar de menselijke geschiedenis heeft gevormd en bepaald. Esoterie als zelfbedrog. Dat bedrog doorzeven de kunstenaars van MarTHA!tentatief.

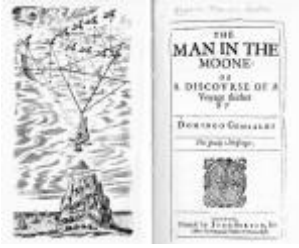
Want het is niet god die de eeuwigheidsmachine bedient, wel de twee bedienaars, gekleed als in lood gehulde aartsengelen. Ze dragen beschermende gezichtsplaten als oorlogsgasmaskers, donkere lassesbrillen (huns gelijke zag ik net in *The Day of the Triffids* uit 2009), handschoenen, en, om hun beschavingsstatus te bevestigen, een hoge hoed. Het lijkt alsof zij het eeuwig vuur van de schepping voeden, ze keuren en doen ballen glijden door een buizenstelsel, dat wellicht de aanmaak van nieuwe sterren of planeten voorstelt. Geheel volgens de wetten van de oorzakelijkheid.

Net daarom heeft de minuskule, tweedimensionele mens zijn onveranderlijke taak: de godsmachine op gang te houden. De aartsengelen bewaken immers jaloers de toegang tot het vermeende paradijs. Dat is ontheven van elke dwang, het hangt omfloerst in de duisternis.

Omgaan met die nooit doorzochte vermeende leegte, dat is de uitdaging. Ze negeren is grootsheid. En de eerste stap daartoe is het afbreken van de wetmatigheden die de mens denkt te moeten uitvoeren.

Het scharnierpunt ligt op het ogenblik dat de moraal (de arbeidsmoraal) van plicht omslaat in ontspanning, in genot. Het genot van het verbodene, hier gesymboliseerd in een simpele sigaret. Johan Petit: "Natuurlijk was ook *Modern Times* een inspiratiebron". Petit heeft eerder al het menselijk tekort bevochten. In *Klein Jowanekke Zaaagt* verzet hij zich tegen weemoed, moedeloosheid, zelfbeklag. De uitweg naar ontheffing uit bekrompen zelfvernedering zit hem in de overstijging: de ijlte van muziek, de droom, de ongreepbaarheid van lucht – de luchtballon waarmee Loekianos van Samosata ontsnapt aan de zwaartekracht in zijn *Ἀληθῆς Ἱστορία*, de *Waargebeurde Geschiedenis* (die dus uiteraard bedrieglijk is, want een satire over de Maanlingen). Of de zwanenvleugels waarmee Domingo Gonsales aan de aantrekkingskracht van de aarde kan ontsnappen in *The Man in the Moone or a Discourse of a Voyage Thither* door Francis Godwin (1638).

In LOT zit het tekort in de eindeloze herhaling, de verveling, de ondoordachttheid van gebaren, de onderwerping aan de machine. Net als in De Snoek van Sjestov geldt als leidraad voor de onafhankelijke mens “leef en volharding”, zoals De Standaard schreef. LOT gaat nog verder: meer dan over leef gaat het om onverschilligheid. De zoektocht naar het Utopia wordt stopgezet en ingeruild voor de beleving van het moment. In dat opzicht ontregelt MarthA!tentatief meteen ook de Verniaanse verbeelding (en bij uitbreiding ook die van François Schuiten; de hele opbouw van LOTs decor beantwoordt volledig aan de Jugendstil-ode voor het buigbare staal, en de verhullende versieringen die de techniek moeten aantrekkelijk maken). Want de doktrines van het positivisme houden vast aan werkdwang en ambitie: “Verne’s vehicular utopias are not only self-contained and homey, they are also supremely mobile. (...) Moreover, they also most often serve as ambulatory cabinets de travail – fulfilling the needs not only of the body and the spirit, but the intellect as well”, schrijft Arthur B. Evans. De eigenlijke drijfveer ligt evenwel buiten die mens: werk is dé noodzaak voor het kapitalisme, voor de vermalende industrie, het best gestalte gegeven in Fritz Langs Metropolis.

LOT is pure ontzuivering. De fascinatie voor de grenzeloze drijfkracht van de (kosmologische) machine wordt ontmaskerd als hallucinatie. Als zelfbegoocheling. Als de blik van de basilisk of de ogen van de Medusa. Breek uit die verstening, dat is het enige wat MarthA!tentatief wil overbrengen. (LOT kan dan meteen ook verwijzen naar de bijbelse figuur van Lot, die bij de verwoesting van Sodom en Gomorra zijn vrouw verliest, omdat ze tegen Jahwehs bevel in toch achterom keek en in een zoutzuil veranderde. Nieuwsgierigheid als oorkussen des duivels, het is een dooddoener voor alle besloten systemen). Het krachtigste van de installatie is vooral haar bevattelijkheid. Ook de kleinste dreumes krijgt mee dat de meest volmaakt lijkende, overweldigende ‘machinerieën’ aan eenvoud ten onder kunnen gaan. The mote in God’s Eye, de splinter in gods oog, zouden Larry Niven en Jerry Pournelle zeggen in hun sarkastische kosmologische dystopie, een variatie op Nietzsches onontkoombaarheid van zelfbestemming.

Het mooiste van LOT is dat alle diepzinnigheid evengoed achterwege kan gelaten worden. Je kunt je laven aan de argeloze geboeidheid van kinderen voor de wereld van beweging en elektronika. LOT is dan Technopolis voor wat oudere kinderen. Kleinere bekijken het als vier-op-een-rij. Maar LOT is van een bedrieglijke toegankelijkheid. Technologische obsessies verhelen zelden de breekbaarheid van dogmatische stelsels. De zwakheid van machines zit hem in de brosheid van hun materiaal. De zwakheid van informatietechnologie in de eigen dragers – softwareprogramma’s en energetische stromen. Computerverblindings is niettemin de belangrijkste hinderpaal voor de onthechting van de mens, voor wie elk ogenblik een gegeven met eeuwigheidswaarde kan zijn. Als de vooroordelen en

de opgedrongen plichtmatigheid maar achterwege worden gelaten. Laat het u gezegd zijn: LOT is van een verontrustende schoonheid.

LOT van MarthA!tentatief ging dit jaar in première in Den Bosch. LOT is nog te bekijken op het Wintervuurfestival in Ekeren (tegenover het vroegere gemeentehuis) op 2, 3 en 4 januari. Er zijn drie voorstellingen per dag: om halfvier, halfzes en halfacht. De voorstelling in de tent duurt een halfuur. Toegangsprijs: 4 euro. Vanaf 7 jaar (zegt men).

Naar een idee van Manu Siebens.

Uitwerking: Manu Siebens en Joris Festjens.

Skript en regie: Kirsten Roosendaal.

Muziek: Peter Van Laerhoven.

Animatie: Manu Siebens.